

Nyanlända elever och bedömning i en språk- och kunskapsutvecklande undervisning (ämnesspecifik text: geografi)

Frida Splendido & David Örbring, Lunds universitet

Av kursplanens syfte med geografiämnet (Skolverket, 2022) framgår att eleverna ska utveckla kunskaper om samspelet mellan människa och natur. Olika perspektiv på hållbar utveckling är också centrala i geografiämnet. I den här texten kommer vi att titta på olika typer av *respons* från både lärare och klasskamrater med utgångspunkt i en uppgift som avslutar klassens arbete på temat hållbar utveckling. Eleverna har i uppgift att identifiera och analysera ett utvecklingsområde för ekologisk, social eller ekonomisk hållbarhet. Eleverna utgår från ett lokalt perspektiv men ska i analysen också reflektera över om det finns kopplingar till regionala och globala nivåer. Nedan beskrivs arbetsgången kortfattat:

1. I samband med att slutuppgiften introduceras går läraren igenom instruktionen, uppgiftens mål och bedömningskriterierna.
2. Eleverna arbetar med uppgiften. Tankar om orsaker, konsekvenser och möjliga lösningar brainstormas.
3. Eleven lägger in sina initiala idéer i ett dokument i sin digitala portfolio och får respons på dessa från läraren.
4. Eleverna fortsätter sitt arbete med analysen och sammanställer sin analys muntligt eller skriftligt.
5. Eleverna delas in i mindre responsgrupper och tar del av varandras arbeten.
6. Grupperna träffas för kamratrespons.
7. Eleverna färdigställer uppgifterna utifrån de kommentarer som de har fått av sina klasskamrater.
8. När eleverna är klara med sitt arbete gör de en självbedömning utifrån bedömningsmatrisen.
9. Eleverna lämnar in självbedömningen och den muntliga eller skriftliga redovisningen till läraren för bedömning.

Arbetet med uppgiften dokumenteras i en *digital portfolio* där eleverna kan lägga olika typer av dokument. Detta kan vara en mapp i en *molntjänst* eller på skolans server. Huvudsaken är att eleven kan dela dokumenten med läraren på ett smidigt sätt och att läraren kan dela ut andra elevers dokument inför responsmötet.¹ Ytterligare en fördel med en portfolio är att den samtidigt samlar stora delar av underlaget för bedömning på ett och samma ställe. På så vis kan läraren, vid behov, gå tillbaka till portfolion när det är dags att sätta terminsbetyg.

Introduktion – höga förväntningar och tydlig målbild

Vid uppgiftens introduktion får eleverna ut skriftliga anvisningar. I dessa finns inte bara arbetsgången utan också uppgiftens mål och matrisen för bedömning. Läraren går tillsammans med eleverna igenom instruktionen. De elever som har studiehandledning har fått ut instruktionen tidigare för att kunna gå igenom den med studiehandledaren. Målbilden är tydlig och karakteriseras av höga förväntningar som tydligt kommuniceras till eleverna. Alla elever arbetar med samma uppgift utifrån samma kunskapskrav. Eleverna kan under detta arbete dra fortsatt nytta av den språkliga stöttningen från tidigare delar av temaarbetet men får också extra stöttning för det språk som krävs i analysen.

Huvudsyftet med genomgången är att ge eleverna bästa möjliga förutsättningar att förstå anvisningarna ordentligt genom en tydlig målbild av det arbete som de förväntas göra. Denna förståelse är dock även nödvändig för att de ska kunna ge varandra konstruktiv respons.

Vi kommer nu att gå närmare in på de tre strukturerade responstillfällen som är inplanerade i detta arbete: under uppstarten, under slutarbetet och efter avslutat arbete.

Uppstartsfas – respons från läraren

När eleverna har identifierat ett utvecklingsområde som de vill arbeta med och funderat på några inriktningar för sin analys (någon eller några orsaker, konsekvenser och förslag på lösningar) sammanfattas tankarna i punktform i ett dokument som läggs i elevens portfolio. I alla delar av arbetet där eleverna har använt något språk som läraren inte

¹ Detta kan givetvis göras också med en pappersportfolio i klassrummet även om det kräver lite mer kopiering från lärarens sida när eleverna ska ta del av varandras arbeten.

behärskar kan läraren ta hjälp av till exempel studiehandledaren eller modersmålsläraren. Läraren stämmer av med eleven muntligen och sammanfattar sin respons i skrift till eleven. Responsen läggs också i portfolion.

Lärarens respons är både *kriteriebaserad* och *skribentbaserad*. Eleven behöver få reda på om idéerna från brainstormingen ser ut att kunna bli en analys som motsvarar den tänkta målbilden (kriteriebaserad respons). Responsen behöver också utgå från vad eleven verkar behöva för att komma vidare vid det specifika tillfället (skribentbaserad respons). Ofta kan man behöva ge mycket stödande respons just under uppstartsfasen (Dysthe, Hertzberg & Hoel, 2011). Det är viktigt att komma ihåg att vara konkret även när man pekar på styrkorna i elevens arbete. Det kan givetvis vara roligt att höra att arbetet som man har gjort är ”bra” eller ”intressant”, men det kan vara svårt att upprepa det som var bra om sådan respons inte konkretiseras. Eleven behöver veta vad det är som fungerar eller är intressant i texten och varför läraren har gjort en sådan bedömning om eleven ska ha möjlighet att utveckla dessa delar. Ofta fungerar det att på ett enkelt sätt verbalisera sin tankegång i meningar som till exempel inleds med följande uttryck:

- ”Jag ser att du redan har många idéer på möjliga lösningar på det här problemet.”
- ”Det är bra att din text tar upp regionala och globala lösningar för det visar att de olika perspektiven finns med i din analys.”
- ”Ditt resonemang är intressant därför att texten innehåller konkreta exempel.”

För att hjälpa eleven framåt kan läraren i stället använda frågeordsfrågor (det vill säga frågor som inleds med till exempel *vad*, *hur* eller *varför*), exempelvis:

- ”Vad innebär det regionalt att många i den här staden kör bil till arbetet?”
- ”Hur kan man göra för att fler ska samåka?”
- ”Varför tror du att folk väljer att köra bil i stället för att åka kollektivt?”

I arbetet med nyanlända elever är det dessutom viktigt att komma ihåg att anpassa språket i responsen så att det är begripligt för eleven, till exempel genom att förtydliga, omformulera eller exemplifiera.

Nästan klar – kamratrespons

När eleven är nästan klar med sitt arbete är det dags för *kamratrespons*. Om eleverna inte har tidigare erfarenheter av kamratrespons behöver läraren vara extra tydlig med hur arbetet har lagts upp och varför.

Eleverna delas in i grupper om tre elever på ett sätt som ger dem så goda förutsättningar som möjligt att använda sina samlade språkliga resurser tillsammans – i undantagsfall

kan eleverna få arbeta i par. Eleverna får tydliga instruktioner för hur de ska förbereda sig och hur själva mötet ska gå till. De får bland annat information om vilka frågor responsen ska besvara och hur responsmötet ska läggas upp inklusive hur lång tid som ska ägnas åt respektive text. Nillasdotter och Ransheim (2016) betonar vikten av att responsen ges i en språklig form som främjar lärande och att denna form behöver ges av läraren. Detta görs genom att frågorna formuleras för att motsvara responsmötets fokus: läsarbaserat, kriteriebaserat eller en kombination av dessa. Nedan ges exempel på frågor:

- Läsarbaserat fokus: Är det något i texten/presentationen du inte förstår? Vad hade du velat veta mer om?
- Kriteriebaserat fokus: Innehåller texten/presentationen alla fyra delar (beskrivning av problemet, orsaker, konsekvenser och lösningar)? Ger texten/presentationen konkreta exempel som illustrerar resonemangen? Vilka då?

Eftersom läsarbaserad respons handlar om läsarens upplevelse av och reaktioner på texten eller presentationen är dessa frågor formulerade med läsaren (*du*) som subjekt. Detta gör att svaret också rent språkligt leds in på att ha läsaren (då *jag*) i fokus. På samma sätt har den kriteriebaserade responsen texten/presentationen som subjekt. Genom att styra responsen rent språkligt kan läraren alltså se till att den formuleras på ett sätt som främjar lärande. Man undviker dessutom att responsen formuleras som kritik av skribenten.

Precis som i textarbetet enligt cirkelmodellen där man först arbetar med ett arbetsområde och bekantar sig med en viss typ av genre, behöver läraren här visa förebilder för hur responsen kan se ut. Läraren behöver tillsammans med eleverna gå igenom hur ett konkret textexempel kan se ut och hur responsen på denna text kan formuleras. Eleverna behöver ges gott om lektionstid för att förbereda sin respons.

Nyanlända elever behöver därutöver få extra tid för att gå igenom instruktionerna med sin studiehandledare. Om man ofta arbetar med responsmöten kan det vara en idé att ta hjälp av studiehandledare eller modersmålslärare för att översätta de instruktionsdokument – hela eller delar av dem – som återkommer, till exempel dagordningen för responsmötet. Om responsmötet ska genomföras på svenska behöver eleverna dessutom extra tid och stöttning för den rent språkliga formuleringen.

Vid responsmötet följer eleverna den struktur som de har fått ut i form av dagordningen. Mötet sker på det eller de språk som eleverna föredrar att använda. De turas sedan om att ge varandra respons utifrån lärarens frågor. Vid slutet av mötet får eleverna i ett gemensamt responsprotokoll sammanfatta de viktigaste punkterna i den respons som de har fått. Alla elever lägger protokollet i sin portfolio.

Färdigt arbete – självbedömning och summativ bedömning

När eleverna är färdiga med sina muntliga eller skriftliga redovisningar gör de en *självbedömning*, som ett sätt att synliggöra lärandet. Eleverna utvärderar sitt arbete utifrån den bedömningsmatris som har delats ut vid introduktionen. Att arbeta med självbedömning kräver dock viss vana och det är viktigt att ge eleverna tid men också stöttning, till exempel i form av att läraren modellerar själva bedömningsprocessen. Även om eleverna redan gått igenom anvisningarna med sin studiehandledare kan det vara en god idé att låta dem arbeta med självbedömningen också i handledningen. Bedömningskriterier kan vara svåra att förstå även om läraren har arbetat för att konkretisera och exemplifiera dem. Här tillkommer dessutom svårigheten i att kriterierna är formulerade på ett språk som eleverna ännu inte behärskar. Det kan därför vara bra att eleven får möjlighet till stöttning från studiehandledaren på sitt starkare språk.

Det färdiga arbetet lämnas in till läraren tillsammans med självbedömningen. Läraren gör då en summativ bedömning utifrån kriterierna men återkopplar också till eleven med konkret och begriplig respons.

Denna del avslutar modulens lektionsserie. Härefter följer två fördjupande delar med fokus på att läsa och skriva. Den första av de två handlar om hur alla lärare kan arbeta med att utveckla sina elevers läsförståelse.

Sammanfattning

Att vara tydlig och konkret är viktiga aspekter i arbetet med formativ bedömning. Läraren behöver kommunicera en tydlig målbild och ge konkret respons inte bara efter utan också under arbetets gång för att både utmana och hjälpa eleverna vidare. Vid kamratrespons behöver läraren förbereda den språkliga inramningen av responsen, till exempel med hjälp av frågor, för att på så vis styra responsens fokus och därmed leda in den på ett spår som främjar lärande. Om det finns flera nyanlända elever med samma språkbakgrund i samma klass kan de med fördel använda sina samlade språkliga resurser vid kamratresponsen. Om detta inte är möjligt eller om eleverna redan har kommit en bit i sin inläring av svenska är det viktigt att ge rikligt med språklig stöttning inför responsmötet. Eleverna behöver både kunna formulera sin respons och förstå den som de får av de andra gruppmedlemmarna.

Referenser

Dysthe, O., Hertzberg, F. & Hoel, T. L. (2011). *Skriva för att lära: skrivande i högre utbildning*. Lund: Studentlitteratur.

Nillasdotter, K., & Ransheim, A. (2016). Konstruktiv respons – ja, tack, men hur? En pedagogisk reflektion. In A. Maurits & K. Mårtensson (Eds.), *Högskolepedagogik i humanistisk och teologisk utbildning: Proceedings från Humanistiska och teologiska fakulteternas pedagogiska inspirationskonferens 2014*. Lund: Humanistiska och teologiska fakulteterna, Lunds universitet.

Skolverket (2022). *Läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet 2022*. Stockholm: Skolverket.